

Споменици за метрополата која смрди од септички јами

Локалните власти немаат пари да решат капитални проблеми, но затоа со поддршка на централната власт најдоа за подигање спомен-обележја

ЈОРДАНКА ИВАНОВСКА

Зошто милиони евра за поставување скулптури, споменици, кога градот Скопје има еден милион нерешени проблеми, реагира стручната јавност, но и лаичите на владината одлука за разубавување на метрополата. Две третини од градот се без атмосферска канализација, а една третина сè уште користи септички јами. Овие факти го мачат Скопје со децении затоа што локалните власти немаат пари да ги решат овие капитални проблеми.

Иако поминаа две години од обелоденувањето на намерите, во јавноста сè уште се кршат копја околу оваа замисла на државната власт. Причината можеби е тоа што неодамна намерата стана стварност, бидејќи се поставија дел од 35-те скулптури во централното градско подрачје. Се очекува и удирањето на камен-темелникот на споменикот на Александар Македонски на плоштадот Македонија. Тој ќе биде трет споменик од вкупно 19-те спомен-обележја, посветени на личности од античко време, но и од новата македонската историја, кој ќе ги подига Општината Центар.

ЦЕНТАР ЌЕ ПОТРОШИ ШЕСТ МИЛИОНА ЕВРА ЗА СПОМЕНИЦИ

Од Министерството за култура тврдат дека ќе ги поставуваат само скулптурите во износ од 700.000 евра, а Општина Центар сама ќе ги гради спомениците. За таа намена од годинашниот budget е предвидено е да се потрошат шест милиона евра.

Тоа што најмногу ги засега граѓаните, но и стручните лица, не се само парите што ќе се трошат, собрани од даноци, туку и сомнјектот дека во прашање е политичка одлука.

Останатите прашања на кои јавноста две години не добива одговор е - кои се авторите на конкурси, како беа избраните, дали по близост со партијата на власт, колку се ценети, дали се стручни. Немаше никаков одговор од властите ни кој ќе ги одржува откога ќе бидат изградени, со чии пари, колку ќе чини тоа и дали ќе заршат исто како поголемиот дел од постојните споменици, осквернавени и уништени.

ВЛАСТА САКА ДА ОСТАВИ ПЕЧАТ ЗА СВОЕТО ВЛАДЕЕЊЕ

- Да, тие ќе бидат подарок за Градот, но тој има многу други приоритети. Прашањето на естетика воопшто не е прашање со кое треба да се занимаваме, туку тоа што Скопје има многу нерешени проблеми. Скопјани пијат вода од канцерогени цевки и веројатно уште долго ќе пијат, па не е тешко да се погоди што е попотребно. Прекрасно е да се поставуваат споменици и скулптури, но тоа се случува во развиени држави каде што се решени основните прашања. Никој не е против скулптури, но во вакви услови тоа е исто како да му пода-

рите „мерцедес“ на некој што живее во шупа. Владата има многу други прашања со кои треба да се занимава - војска, полиција, надворешна политика, здравство... Не знам зошто се меша во локалната власт - изјави наш извор кој инсистираше на анонимност.

Градските власти се најзасегнатите по ова прашање. Нив никој за ништо не ги праша, не ги консултираше, иако тие ќе се градат и на плоштадот Македонија, кој е во нивна концесија на 99 години. По усвојувањето на планот „Мал ринг“, во кој беа весени 35-те скулптури и 19-те споменици, единствено Градот

вернавени, исшарани со погрдни зборови. Никој со години не се грижи за нив. Слободно може да се каже дека во градот недостига дел од македонската историја. А тоа е затоа што со години многу институции се прогласуваат за ненадлежни. И ден-денес Градот и Конзерваторскиот завод си ја префрајаат топката за одговорноста.

- Нема логика постојните споменици и спомен-обележја низ Скопје да бидат во наша надлежност, кога повеќето ги има поставено Градот. Ние сме надлежни за недвижното културно наследство. На пример, при реставрацијата на

Од Градот велат дека никој не е против скулптури, но дека тоа е исто како да му се подари „мерцедес“ на некој што живее во шупа

Фото: Маја Златарска

реагираше на незаконската процедура околу неговото усвојување од мнозинството на владејачката партија во Советот на Општина Центар.

СПОМЕНИЦИ И СКУЛПТУРИ - ДИВОГРАДБИ

Градоначалникот Трифун Костовски одлуката на властта ја нарече насилие врз локалната самоуправа, а спомениците и скулптурите дивоградби. Затоа тој лани го даде планот на Уставен суд како незаконски и спротивен на Генералниот план на Скопје (ГУП), но неодамна ја изгуби битката, бидејќи Судот реши во полза на Општината Центар.

- Приказната за Малиот ринг се претвори во приказна за политички ринг поради насилието на властта врз ингеренциите на локалната самоуправа. Најтрагично е што политичкиот ринг се претвори во криминален ринг, бидејќи се поставуваат скулптури без елементарни дозволи - е ставот на Костовски околу оваа прашање.

И Софија Куновска, член на Со

коцивилизација - смета Куновска.

Таа рече дека одлуката за нови спомен-обележја низ Скопје воопшто не поминала преку Комисијата.

- Никој од нас не знае колку се референтни авторите избрани за изработка на спомениците, како и дали се ценети од стручната критика. Не знаеме кој ги прави. Знаеме само дека на премиерот му текнало дека сите треба да работат за него за да се постават - вели Куновска.

Ова мислење го дели и скулпторот Томе Серафимовски, кој неодамна изјави дека не може улицата Македонија и плоштадот да се доверат на почетници.

И партијата НСДП реагираше во врска со спомениците. Според нив, трошењето пари за вакви назими е нерационално и ја повикаа владејачката гарнитура парите да ги пренамени на изградба на нови фабрики во кои ќе се вработат нови луѓе од масата невработени.

Архитектот Вангел Божиновски, пак, има сосема поинакво мислење. За него беспарицата е вистинско време за градење споменици.

- Кризата е баш време за поставување споменици. Државата те храбри дека без разлика дали е криза, не е сè толку лошо. Затоа се прават споменици. За да не заборавиш дека има некој покрај тебе и дека не си сам. Ти храбри нешто да сториш. Споменик во секој случај носи пари и е економски оправдан чекор - смета Божиновски.

НИКОЈ НЕ ВОДИ ГРИЖА ЗА ПОСТОЈНИТЕ СПОМЕНИЦИ

И додека властта планира да гради нови спомен-обележја, никој не го отвора прашањето дали тие ќе ја доживеат истата судбина како и постојните бисти, споменици, спомен-обележја, подигнати децении напред на територијата на Скопје. Во Градски парк, но и на други локации, бистите се украдени, спомениците уништени и оск

вернавени, исшарани со погрдни зборови. Никој со години не се грижи за нив. Слободно може да се каже дека во градот недостига дел од македонската историја. А тоа е затоа што со години многу институции се прогласуваат за ненадлежни. И ден-денес Градот и Конзерваторскиот завод си ја префрајаат топката за одговорноста.

- Нема логика постојните споменици и спомен-обележја низ Скопје да бидат во наша надлежност, кога повеќето ги има поставено Градот. Ние сме надлежни за недвижното културно наследство. На пример, при реставрацијата на

Скулптурите беа избрани транспарентно

Од Министерството за култура, и покрај поставените прашања, не соопштија дали е вистина дека на сметката на Општина Центар неодамна префрлиле девет милиони евра за изработка на 19 спомен-обележја, меѓу кои и масивниот споменик на Александар Македонски, кој ќе се гради на плоштадот Македонија. Се задржа само на 35-те скулптури за кои лани министерството распиша конкурс.

- Министерството за култура го реализира проектот за поставување на 35 скулптури во централното градско подрачје. Во изминатиот период беа промовирани пет скулптури од проектот, а најскоро ќе бидат промовирани уште седум. Целта на проектот е разубавување на централното градско подрачје - одговорија од Одделението за односи со јавност.

Не сметаат дека со одлуки за поставување скулптури или со финансирање спомен-обележја се мешаат во локалната власт.

- Основна задача на Министерството за култура е грижа за културата, како и негување и промовирање на културните вредности. Грижата за урбанистичките и инфраструктурните проблеми е надлежност на Градот и на локалната власт - велат од Министерството за култура.

Наспроти обвинувањата за партиска близост и анонимност на авторите, нагласуваат дека скулптурите биле избрани транспарентно.

Калето моравме да бараме дозвола за дислокација на скулптурата на Јордан Грабул, како од Општината Центар, така и од Градот. Нема логика да им бараме дозволи ако таа е во наша надлежност - изјави Ема Петрова, директорка на Конзерваторскиот завод Скопје.

Правниците од Градот, пак, објаснуваат дека самата држава сè уште не ги вписала во регистар спомениците, па затоа не се знае кој за што е надлежен.

- Според Законот за меморијални споменици и спомен-обележја, министерот за култура во рок од две години од стапувањето на законот во сила, треба да формира Комисија која треба да ги впиши во регистар спомениците и спомен-обележјата, но рокот сè уште не е изминат - објаснува оттаму.

СКАНДАЛОЗНИ ВЛАДИНИ КОНКУРСИ

Освен за нетранспарентноста околу трошењето на парите и анонимноста на авторите, жестоки реакции на сметка на Владата, пристигнаа и од учесниците на конкурси.

Тие се масло во огнот во оваа нивна акција. По завршувањето на речиси секој конкурс во медиумите имаше реакции дека биле наместени, дека победувале анонимни или нестручни трудови на автори, блиски до владејачката партија, како и дека учесниците не добиле никакво објаснување кој, зашто и како добил прва награда.

Еден од најконтроверзните влайдини конкурси беше оној за изградба на спомен-кука на Мајка Тереза. Нејзиниот автор Вангел Божиновски учествуваше на двата меѓународни конкурси, а доби на вториот. Тоа беше моментот на кој реагираше учесниците и јавноста. Дури и сега по отворањето на музејот, сè уште има реакции, но сега за нејзиниот изглед.

- Јас знам дека јавноста добро го

прими објектот. Тој е најпосетен музеј за овие еден-два месеца колку што е отворен во однос на другите на годишно ниво и воедно најсклан објект. Тоа што има одглас во медиумите е поради разни луѓе што се почувствувале повикани нешто да кажат.

Но, аргументирана архитектонско-естетска критика немаше. Партистката потреба за пишување нема врска со естетиката - вели Божиновски.

За обвинувањата дека добил прва награда затоа што е близок со властта, тој вели дека не може да стане збор за каква било близост кога 80 отсто од жирито одлучило во негова полза. Вели и дека учествувал и на други владини конкурси, но не добил дури ни откуп.

- Мене конкурент ми беше труд кој немаше содржина, имаше пристап од 20 метри и тунел под земја. Мојата порака беше јасна - радосно вркање на еден живот - објаснува тој.

Во интервју за „Дневник“ скулпторот Томе Серафимовски неодамна изјави дека при градењето има судир на многу материјали, неинтегрални, кои не виреат еден со друг, односно си пречат.

- На пример, горниот дел е целиот од стакло, кое не е дефинирано. Не е чисто стакло, ниту е витраж. Под стаклото има еден многу стар наш рустичен камен, кој е доминантен. Има и неколку добри детали. Објектот може да има доблест да прифати дека скулптурата, архитектурата, се колективни работи - смета скулпторот Серафимовски.

Божиновски, пак, вели за да се сфаѓа градбата треба поголемо познавање на македонската традиција.

- Објектот е изграден во стил на традиционална македонска кука. Ако има луѓе на кои не им се допада, тоа се луѓе што не знаат. Оние што критикуваат, а се со диплома, покажуваат елементарно непознавање - дециден в Божиновски.

За подигање споменик доволни се кренат два прста

Според Законот за меморијалните споменици и спомен-обележја, општините може да подигаат спомен обележја, бисти, плочи, чешми и други уметнички дела, но само на личности од локално значење. На личностите кои се од исклучително значење за развојот на државноста на Македонија и државнотворниот правен континуитет, им се подигаат меморијални споменици. Одлуките ги носи Собранието на Македонија, а оваа институција воедно и ја спроведува постапката.

Во овој дел од Законот се наоѓа и моментот кој општините го користат да подигнат споменик, кој не би бил дивоградба. Тоа го прават без носење програма, без одобрение од Град или од Собрание, само со одлука од Советот за подигање спомен-обележје. Доволна е иницијатива, која потоа се става на дневен ред и се гласа.

Министерството за култура нема обврска да се грижи за обележјата, зашто правно ќе немаат статус на културно наследство.

Под капата на одлуката за споменичко обележ